
DET LANGO- BARDISKA FOLKETS URSPRUNG

Av Pär Sandin

Av historiska skäl har äldre skriftliga källor om våra förfäder uppkommit mest bara när de enligt vår egen samtids normer burit sig illa åt, d.v.s. rövat, härjat och koloniserat i Europa och på så vis kommit inom räckhåll för den civiliserade latinsk- och grekisk-kunniga världens uppmärksamhet. I *KulturOrgan Skadinaujo* 2/2005 översatte jag en grekisk text sammanställd av den bysantiske kejsaren Konstantin VII Porfyrogenetos, som handlade om skandinavisk affärsverksamhet och kolonisation i Ryssland och Östeuropa på 800- och 900-talen. Men våra landsmän gjorde sig bemärkta tidigare än så. Flera av de germanska stammar

som härjade i Västeuropa under folkvandringstiden sade sig härstamma från ön Scandza i nordhavet, inklusive goterna, burgunderna, vandalerna och herulerna. Före Carl XVI Gustafs trontillträde gjorde för övrigt Sveriges konung beskäftigt anspråk på att vara *Suecorum Gothorum Vandalorum Rex* – svears, goters och vandalers konung.

En annan av dessa föregivet skandinaviskättade stammar var langobarderna, vilka efter några dokumenterade århundraden av irrfärder i Europa kom att behärska större delen av Italien från femhundralet till Karl den Stores erövring år 774. Den norditalienska regionen Lombardiet, vars

huvudstad är Milano, bär fortfarande deras namn. Det är inte alldeles säkert att langobardernas anspråk på skandinaviskt ursprung stämmer: våra äldsta källor, grekiska och romerska historiker från första och andra århundradet (Strabon, Tacitus), placerar dem redan då vid floden Elbes nedre regioner i nuvarande Schleswig-Holstein och Niedersachsen. Att en tidigare utvandring från Scandza skett är likväl fullt möjligt, och tanken på ett skandinaviskt urhem är förstås intressant även såsom myt och dröm, eller kollektivt mytiskt minne av ett forngermanskt skandinaviskt urhem.¹

På sexhundralet sammanställdes någonstans i Italien ett litet latinskt traktat om langobardernas ursprung och dittillsvarande historia. Det går under namnet *Origo gentis Langobardorum* (*Det langobardiska folkets ursprung*) och bevarar möjligen stoff från ett äldre förlorat verk, *Gesta Langobardorum* (*Langobardernas bragder*) av Secundus, biskop av Trento, verksam vid det langobardiska hovet, som dog 612. *Origo* och/eller *Gesta* användes vidare som en av flera källor av den benediktiske munken Paulus Diaconus (720–799) när denne skrev sitt mer omfattande verk *Historia Langobardorum*. Detta finns översatt till svenska av Helge Weimarck (*Langobardernas historia*, ForumPocket 1971); den äldre skriften *Origo* har såvitt jag vet aldrig översatts till något nordiskt språk.

Jag översätter texten enligt Georg Waitz, *Scriptores rerum Lango-*

bardicarum et Italicarum saec. VI–IX (1878, nytryck 1988), s. 2–6, vilken ingår i tyskarnas magnifika serie *Monumenta Germaniae Historica*, nu tillgänglig online på <<http://www.dmgh.de/>>. Kapitelindelningen är Waitz' egen.

I HERRENS NAMN BÖRJAR HÄR *DET LANGOBARDISKA FOLKETS URSPRUNG*

1. Det finns en ö som kallas Scadanan, vilket betyder spillror, i nordens regioner, där det bor många folk. Bland dem fanns ett litet folk som kallades winniler. Hos dem fanns en kvinna vid namn Gambara, och hon hade två söner; namnet på den ena var Ybor och namnet på den andra var Agio; dessa besatt med sin moder Gambara herraväldet över winnilerna. Alltså satte sig vandalernas furstar, Ambri och Assi, i rörelse med sin här, och de sade till winnilerna: "betala antingen tribut åt oss, eller förbered er för kamp och kämpa mot oss." Då svarade Ybor och Agio med sin mor Gambara: "Bättre är för oss att strida mot er, än att betala tribut åt vandalerna." Då bad Ambri och Assi, vandalernas furstar, till Godan att han skulle ge dem seger över winnilerna. Godan svarade och sade: "Dem jag först ser när solen går upp, åt dessa skall jag ge segern." Samtidigt bad Gambara med sina två söner, Ybor och Agio, vilka var furstar över winnilerna, till Frea, {Godams hustru,} att hon skulle vara gunstig mot winnilerna. Då gav Frea rådet att

winnilerna och deras kvinnor med håret utsläppt runt ansiktet så att det liknar skägg, skulle komma när solen gick upp tillsammans med sina män. När den lysande solen gick upp vred Frea, Godans hustru, sängen där hennes make vilade, och hon riktade hans ansikte mot öster och väckte honom. När han blickade ut såg han winnilerna och deras hustrur med utsläppt hår runt ansiktet; och han sade: "vilka är dessa långskäggiga [*longibarbae*]?" Och Frea sade till Godan: "Såsom du givit namnet, giv även segern." Och han gav dem segern, så att de rättfärdigade honom in enlighet med beslutet och ägde segern. Från den stunden har winnilerna kallats langobarder.

2. Härefter flyttade langobarderna, och de kom till Golaida, och därefter besatt de Aldonus, Anthaib och Bainaib (eller Burgundaib), och det sägs att de satte en kung åt sig vid namn Agilmund, son av Agio, av Gugingus ätt. Och efter honom regerade Laiamicho av Guginguns ätt. Och efter honom regerade Lethuc, och det sägs att han regerade i omkring fyrtio år. Och efter honom regerade Aldihoc, son till Lethuc. Och efter honom regerade Godehoc.

3. Vid denna tid gick kung Audoachari ut från Ravenna med en här av alaner. Han tågade till Rugilanda och stred mot rugerna och dräpte Theuvane, rugernas konung och förde många fångar med sig till Italien. Då lämnade langobarderna sina regioner och bodde i Rugilanda i några år.

4. Efter honom regerade

Claffo, son till Godehoc. Och efter honom regerade Tato, son till Claffo. Langobarderna bodde på slätten Feld tre år. Tato stred mot Rodolfus, herulernas konung, och dräpte honom och tog hans fana och hjälm. Efter honom hade herulerna inte någon konung. Och Wacho, Unichis' son, dräpte kung Tato, sin farbror, tillsammans med Zuchilo. Och Wacho stred, och Ildichis son av Tato stred, och Ildichis flydde till gippiderna där han dog. För att hämnas oförätten anställde gippiderna försåt mot langobarderna. Vid den tiden underkuvade Wacho suaverna under langobardernas herravälde. Wacho hade tre hustrur: Raicunda, dotter till Fisud, turingernas konung, och sedan tog han hustrun Austrigusa, en dotter av gippiderna, och Wacho hade två döttrar med Austrigusa, namnet på den ena var Wisigarda, som han gav till äktenskap åt Theudipert, frankernas konung; och namnet på den andra var Walderada, som Scusvald, kung av frankerna, hade som hustru, men då han hatade henne gav han henne åt Garipald som hustru. En dotter till herulernas konung vid namn Silinga hade han som tredje hustru, med henne hade han en son vid namn Waltari. Wacho dog och hans son Waltari regerade sju år *farigaidus*; dessa var alla lethinger.

5. Efter Waltari regerade Auduin. Denne förde langobarderna till Pannonien. Och efter honom regerade Albuin, hans son, vars mor är Rodelenda. Vid den tiden stred Albuin med kungen av gippiderna, vid namn

Cunimund, och Cunimund dog i den striden, och gippiderna besegrades. Albuin tog till hustru Rosemunda, Cunimunds dotter, som han tagit som byte, ty hans hustru Flutuinda var redan död, som var dotter till Flothario konung av frankerna. Med henne hade han en dotter vid namn Albsuinda. Och langobarderna levde i Pannonien i fyrtiotvå år. Albuin förde langobarderna till Italien, inbjudna av Narses av skrivarna; och Albuin, langobardernas konung, drog ut från Pannonien i April månad efter påsk i den första indiktionen. Och i den andra indiktionen började de plundra i Italien. Men i den tredje indiktionen är han Italiens herre. Albuin regerade i Italien i tre år, och han dräps i Verona i palatset av Hilmichis och sin hustru Rosemunda enligt Peritheos plan. Himilchis ville regera, men kunde inte, eftersom

langobarderna ville dräpa honom. Då gav Rosemunda i uppdrag åt Longinus, prefekten, att Ravenna skulle ta emot honom. Så snart Longinus hörde detta gladde han sig och skickade ett fraktskepp och tog med Rosemunda, Hilmichis och Albsuindam, dotter till konung Albuin, och de förde med sig alla langobardernas skatter till Ravenna. Då försökte Longinus övertala Rosemunda att hon skulle dräpa Hilmichis och bli Longinus' hustru. Hon hörsammade hans råd och tillredde ett gift, och gav åt honom i en varm dryck att dricka. Men när Himilchis hade druckit, förstod han att han druckit något skadligt, och han befallde att Rosemunda skulle dricka mot sin vilja. Och de dog båda. Då tog Longinus, prefekten, langobardernas skatter, och han befallde att Albsuinda, dotter till konung Albuin, skulle

sättas i ett skepp och skickade henne till kejsaren i Konstantinopel.

6. De övriga langobarderna upphöjde åt sig en konung vid namn Cleph, av Beleos' ätt, och Cleph regerade i två år och dog. Och langobardernas furstar styrde i tolv år, därefter upphöjde de åt sig en konung vid namn Autari, son av Claffo; och Autari tog till hustru Theudelenda, dotter till Garipald och till Walderada av Bavaria. Och med Theudelenda kom hennes bror vid namn Gundoald, och Autari satte honom som furste i staden Asta. Och Autari regerade i sju år. Och Acquo, den turingiska fursten lämnade Thaurini och förenade sig med drottning Theudelenda, och blir konung över langobarderna. Och han dräper sina rebelliska furstar, Zangrolf av Verona, Mimulf av ön Sankt Julianus, och Gaidulf av Bergamum, och andra som var rebeller; och med Theodelenda avlar Acquo en dotter vid namn Gunperga. Och Acquo regerade i sex år. Och efter honom regerade Aroal i tolv år. Och efter honom regerade Rothari av Arodus' ätt, och han skövlade romarnas stad och befästningar vid kusten från Luna ända till frankernas rike, Ubitergium i öst, och han stred vid floden Scultenna, och på romarnas sida stupade ett antal av åtta tusen.

7. Och Rothari regerade i sjutton år. Och efter honom regerade Aripert i nio år. Och efter honom regerade Grimoald. Vid den tiden drog kejsar Konstantin ut från Konstantinopel, och kom till Campaniens trakter, och han drog sig tillbaka till Sicilien och

dräptes av de sina.

{Och Grimoald regerade i nio år; och efter honom regerade Berthari.}

Kommentar:

Kap. 1. Jfr P.D. kap. 1.1–3, 1.7–9.

Scadanan: detta namn på Scandza eller Skandinavien kan möjligen vara en tillrättalagd version till följd av den angivna etymologin: "spillror" eller "ruiner" (*excidia*). Författaren tycks härleda namnet från *skada* (fornsvenska *skapi*; forndanska *skathi*, fornvästnordiska *skaði*), en enligt vissa forskare trovärdig etymologi.

Winniler: det tycks inte finnas några andra oberoende källor om winnilerna. Namnet har sammanknippats med ordet *vinna*, som på forngermanska (**winnan-*) kunde betyda "kämpa", "erhålla genom kamp".

Gambara: i en annan källa, den starkt kristet apologetiska *Chronicon Gothanum*, är Gambara en profetissa eller sierska som ger langobarderna i uppdrag att emigrera för att de omsider måtte mottaga dopet och uppnå frälsning (ed. Bluhme, s. 641). Konung Agilulf eller Ago (Acquo) lät döpa sig mot slutet av femhundralet, troligen på grund av sin kristna hustrus och/eller biskop Secundus' inflytande (se inledningen).

vandalernas furstar: vandalerna var en av de mer namnkunniga germanska stammarna, mest berömda för sitt plundrande av Rom år 455. Platsen för den föreliggande konflikten är oklar: P.D. (kap. 1.7) skriver att langobarderna har lämnat Skandinavien

och befinner sig i "Scoringa", vilket enligt Bruckner betyder "kustland".

"Bättre är för oss ...": P.D. broderar ut det kärvt nordiska yttrandet i klassisk romersk stil: "Då blev Ibor och Aio på deras moder Gambaras tillskyndan eniga om att det var bättre att försvara sin frihet med vapen än att skämma den genom att betala skatt, och de underrättade genom sändebud vandalerna att de hellre ville kämpa än leva i slaveri." (kap. 1.7)

Godan: langobardernas namn på Oden. P.D. identifierar Oden med Mercurius (kap. 1.8), en konventionell identifikation: se Tacitus, *Germania* kap. 9 och jämför de romanska språkens namn på *onsdag: mercoledì, mercredi, miércoles*.

Frea: i de nordiska urkunderna är Odens hustru Frigg. Freja och Frigg är dock lätta att förväxla, och det har hävdats att de ursprungligen är samma gudinna.

{Godams hustru}: dessa ord står ej i den äldsta handskriften.

longibarbae: P.D. kallar berättelsen löjeväckande, men accepterar etymologin "långskägg" (kap. 1.8–1.9). Vissa moderna forskare vill istället tolka namnet som "långyxor": jfr -bard i *hillebard*.

Kap. 2. Jfr P.D. kap. 1.13–18.

Golaida: "Det med glädje hälsade hedlandet" enligt Bruckner.

Aldonus, Anthaib och Bainaib (eller Burgundaib): oklart vilka områden som åsyftas, för oss såväl som för P.D., som skriver "vi kan anta att det är namn på byar eller orter av

något slag" (kap. 1.13). Latinet verkar ange "Burgundaib" som ett alternativt namn på "Bainaib". Internetkällsamlingen *Northvegr* <<http://www.northvegr.org/lore/langobard002/index.php>> översätter "they occupied the aldionates of Anthaib and Bainaib and also Burgundaib" och följer därmed en teori som i "Aldonus" vill se ett keltiskt ord *aeildio*, ung. "arrende".

Agilmund, son av Agio: enligt P.D. regerade Agilmund i 33 år (kap. 1.14).

av Gungingus ätt: enligt P.D. ansågs "gunginernas släkt" som "särskilt förnäm" (kap. 1.14). Hedeager (s. 48) sätter namnet i samband med Odens spjut Gungner och tolkar det rentav som "av Odens ätt" (det är oklart vilka källor hon stöder sig på): "Den kungliga invigningsritualen t.ex. bestod – inte av en kröning, som man kunde förvänta av en kristen kung, utan av överlämnandet av den kungliga symbolen Gungner, dvs. Odens heliga lans. Vem som än hade denna lans i sin ägo, var definitionsmässigt kung, och i den langobardiska sagan kallas kungarna rent ut ex genere Gungnis, vilket betyder 'av Odens ätt'."

Laiamicho: en alternativ läsart är Lamicho. P.D., som kallar honom Lamissio, återger flera legender (kap. 1.15–17), bl.a. att han var hittebarn, dräpte en Amazon ("även jag har hört några berätta att detta kvinnofolk ännu idag lever i det innersta av Germanien", P.D. kap. 1.15) och kämpade mot bulgarer.

Lethuc: Lethu enligt P.D. kap.

1.18. Gav namn åt den lethingiska dynastin (se nedan, komm. till kap. 4, slutet).

Aldihoc: Hildeoc enligt P.D. kap. 1.18.

Godehoc: Gudeoc enligt P.D. kap. 1.18.

Kap. 3. Jfr P.D. kap. 1.19

Audoachari: Odovakar (gotisk *Audawaks*, "vaksam på rikedom"), den germanske furste och tillika romerske general som avsatte den siste västromerske kejsaren Romulus Augustus år 476.

alaner: ett iranskt folk som omkring 370 flydde västerut för hunnerna och under folkvandringstiden gjorde sig bemärkta framförallt i Gallien och på den iberiska halvön. Ingen annan källa nämner såvitt jag vet att Odovakar ledde en här av alaner. Enligt P.D. förenade han "de folk som lydde under honom, nämligen turcilingerna, herulerna och en del av rugerna ... och även folk från Italien" (kap. 1.19).

Rugilanda: "ett land som på latin kan återges med *Rugorum patria* [rugernas land]", P.D. kap. 1.19. Rugerna var ytterligare en av folkvandringstidens många små germanska stammar, troligen härstammande från Rogaland i Norge. Odovakars härnadståg kan dateras till år 487. Området som vid den tiden kallades Rugiland låg i nuvarande Niederösterreich i nordöstra Österrike.

Kap. 4. Jfr P.D. kap. 1.20–21

Feld: "Nu bröt langobarderna upp även från Rugiland och bosatte sig på de öppna slätter som på deras

barbariska språk kallades 'feld'." P.D. kap. 1.20.

Rodolfus, herulernas konung: Jordanes anger att herulerna fördrevs från sitt hem av danerna (*Getica* 23), men den grekiske historikern Prokopios berättar att de behöll kontakten med sitt hemland och att en del av dem till och med återvände till Skandinavien omkring år 510 (*De bellis* 6.15). Rörande herulerna och deras historia rekommenderas webbsiten *The Heruls* <<http://www.gedevasen.dk/heruleng.html#C1>>, sammanställd av Troels Brandt.

Wacho ... Zuchilo: Enligt P.D. (kap. 1.21) var Wacho Zuchilos son.

Ildichis: Hildechis enligt P.D. kap. 1.21.

gippiderna: gepiderna, närbesläktade med östgoterna. Enligt Jordanes fick de sitt namn på grund av sin långsamma utvandring från Skandinavien (*gepanta* = "långsam" enligt Jordanes, *Getica* 95). Jordanes anger vidare att de behärskade Dakien (*Getica* 73–74), och åtskilliga gepidiska arkeologiska fyndplatser har mycket riktigt återfunnits i nuvarande Rumänien, inklusive härom året i Vlaha i Transylvanien ett omfattande gravområde från femhundraåret.

suaverna: sveberna, ett västgermanskt folk.

Raicunda: Ranicunda enligt P.D. kap. 1.21.

turingerna: germansk stam som givit namn åt Thüringen i nuvarande Tyskland.

Austrigusa, en dotter av gippi-

derna: enligt P.D. kap. 1.21 dotter till gepidernas kung.

Walderada: jfr nedan, kap. 6.

Scusvald: Cusupald enligt P.D. kap. 1.21.

Garipald: sedermera ärkehertig av Bayern: jfr nedan, kap. 6.

Silinga: Salinga P.D. kap. 1.21

farigaidus: oklart vad detta ska betyda, vissa menar "utan arvingar", andra "under förmyndare", andra tolkar det som ytterligare ett namn.

Lethinger: "så kallades nämligen en förnäm släkt hos dem", P.D. kap. 1.21. Förmodligen härleds namnet från Lethuc (se ovan, kap. 2).

Kap. 5. Jfr P.D. kap. 1.22–24, 1.27, 2.1, 2.5–10, 2.25–30.

Pannonien: Motsv. västra Ungern och delar av forna Jugoslavien.

Cunimund dog i den striden: enligt P.D. 1.27 gjorde Albuin en dryckesbägare av Cunimunds huvud (se nedan).

Rosemunda, Cunimunds dotter: se nedan.

Flutuinda: Chlotsuinda P.D. 1.27.

Flothario: Chlothar P.D. 1.27.

Narses av skrivarna: "den kejsrlike sekreteraren Narses", P.D. 2.1. Narses (478–573) var eunuck av armensk härkomst och general i Justinianus' här; han blev östromersk prefekt i Italien efter att ha besegrat östgoterna i Justinianus' återerövringskampanj.

den första indiktionen: det senantika systemet med indiktioner delar in historien i perioder av femton år. "Den första indiktionen" betyder det första året i en sådan femtonårsperiod;

"den andra indiktionen" det andra, o.s.v. Vilken femtonårsperiod det rör sig om måste man däremot ha reda på själv. I detta fall rör det sig om år 568.

Hilmichis ... Rosemunda ...

Peritheos plan. P.D. kap. 1.28 återger konspirationens mustiga orsaker och detaljer: "Sedan Alboin hade regerat i Italien i tre år och sex månader föll han offer för sin gemåls onda anslag. Orsaken till mordet på honom var följande. Då han en gång i Verona deltog i ett dryckeslag och upprymd – som han var – kom att dröja kvar längre än han borde ha gjort och framför sig hade en bägare som han låtit förfärdiga av sin svärfader konung Cunimunds huvudskalle befallde han att man skulle servera drottningen vin och bjöd henne att glatt dricka med sin fader. Detta må ingen hålla för omöjligt; jag svär vid Kristus att jag talar sanning när jag säger att jag vid en fest sett kung Ratchis hålla denna bägare i handen för att visa den för sina gäster. Då nu Rosemunda hörde vad konungen sade fylldes hennes bröst av djup harm som hon inte längre kunde undertrycka. Hon greps av ett brinnande begär att genom att mörda sin man hämnas faderns död och kom strax därpå överens med Helmechis, som var kungens 'scilpor', dvs. vapendragare, och dibroder, att denne skulle döda kungen. Helmechis övertalade drottningen att inviga Peredeo, som var en mycket modig man, i denna plan. Men Peredeo ställde sig avvisande till drottningen när hon föreslog en så stor förbrytelse; då lade hon sig om natten i

den säng där hennes kammarjungfru, som Peredeo hade otuktigt umgänge med, brukade ligga, och när nu denne kom dit intet ont anande blev det så att han i själva verket hade samlag med drottningen: 'Det är inte alls så som du tror – jag är Rosemunda. Men det du nu gjort är förvisso en sådan sak, o Peredeo, att du antingen måste döda Alboin eller själv falla för hans svärd.'" (Herodotos 1.7–13 berättar en liknande historia om kung Kandaules av Lydien och Gyges som på drottningens inrådan dräpte och efterträdde honom.)

Longinus, prefekten ... Ravenna: Ravenna var huvudort i den östromerska del av Italien som langobarderna aldrig lyckades erövra.

Kap. 6. Jfr P.D. 2.31–32, 3.16, 3.30, 3.35, 4.3, 4.13, 4.41–42, 4.45.

Cleph regerade i två år och dog: 572/573–574/575. "Denne lät avrätta många mäktiga romare med svärd eller drev dem ut ur Italien. Sedan han med sin drottning Masane hade regerat i ett år och sex månader blev han mördad av en av sina slavar." P.D. kap. 2.31.

Och langobardernas furstar styrde i tolv år: tio år enligt P.D. 2.32.

Autari: blev kung år 584.

Theudelenda: Theodelinda (ca 570–628) var kristen och spelade en avgörande roll i omvändandet av åtminstone sin andra, möjligen även sin första make till kristendomen (enligt P.D. 4.6 till katolicismen och inte arianismen, som annars var gängse bland germanerna: jfr Rothari nedan).

Garipald: Garibald I, hertig av

Bayern 555–591.

Walderada: dotter till den langobardiske kung Wacho (se ovan, kap. 4).

Gundoald: gjorde sig sedermera bemärkt med maktanspråk i Gallien, där han påstod sig vara son inte till Wacho utan till kung Chlothar av frankerna. Han besegrades av Chlothars äkta son Guntram.

Asta: Asti i regionen Piemonte i nordvästra Italien.

Acquo: även känd som Ago eller Agilulf, kung 590–616, troligen den första kristne langobardiske kungen. Han ska även ha låtit döpa hela sitt folk (jfr Theudelenda ovan, samt komm. till kap. 1, Gambarara).

Thaurini: Turin.

rebeller: se P.D. 4.3, 4.13.

Aroal: Arioald, Aqcuos svärson, gift med Gunperga. Aqcuos egen son Adaloald blev vansinnig och avsattes (P.D. 4.41, 4.48).

Rothari av Arodus' ätt: kung 636–52. "Han var en stark och tapper man och följde rättfärdighetens väg, dock var han ej rättrogen kristen utan befläckades av det arianska kätteriets vantro. ... Denne konung Rothari lät samla och nedteckna langobardernas lagar, som man tidigare endast hade bevarat i minnet och genom rättspraxis, och kallade denna bok ediktet." P.D. kap. 4.42. Föreliggande text, *Origo gentis Langobardorum*, har bevarats i tre handskrifter av just denna lagsamling, *Edictum Rothari*. Själva lagsamlingen har edrerats av Bluhme 1868.

Luna: i det forna Etruriens norra del, i närheten av dagens Sarzana i

Ligurien i nordvästra Italien.

Ubitergium: Oderzo i regionen Veneto i nordöstra Italien.

Scultenna: dagens Panaro, en biflod till Po.

Kap. 7. Jfr P.D. 4.47–48, 4.51, 5.6–11, 5.33.

Aripert: son till Gundoald (se ovan) enligt P.D. 4.48. Härskade 653–61.

Grimoald: drev kung Ariperts söner Perctarit och Godepert i exil (P.D. 4.51), härskade 662–671.

Konstantin ut från Konstantinopel: Constans II, även känd som Konstantin den skäggige, anföll Italien 661.

{Och Grimoald ... Berthari.}: texten återfinns inte i alla handskrifter.

Berthari: Perctarit, Grimoalds son, kung 671–88.

Referenser

BLUHME, F. (1868). *Leges Langobardorum*. Monumenta Germaniae Historica; Leges, vol. IV. Hanover

BRUCKNER, W. (1895). *Die Sprache der Langobarden*. Quellen und Forschungen zur Sprach- und Culturgeschichte der germanischen Völker, 75. Straßburg.

DIACONUS, PAULUS. (1971). *Langobardernas historia*. Övers. Helge Weimarck. Stockholm: ForumPocket.

HEDEAGER, L. (1998). *Skuggor ur en annan verklighet: Fornnordiska*

myter. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

WAITZ, G. (1988). *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX*. München: Hahnsche Buchhandlung.

Note

1. Om dessa föreställningar hos äldre germanska folk om ett ursprung på ön Scandza se Lotte Hedeager (1997) *Skygger af en anden virkelighed: Oldnordiske myter*. København: Samlerens Forlag; här citerad från den svenska översättningen (1998) *Skuggor ur en annan verklighet: Fornnordiska myter*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 42–63; om langobarderna och *Origo gentis Langobardorum* s. 45–50. Hedeager hävdar å sin sida att det knappast finns några skäl att betvivla langobardernas skandinaviska ursprung.